

10. Інноваційні механізми стратегії фінансового управління [монографія] / редкол.: Т.І. Єфименко (голова) та ін. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2012. – 1302 с.

11. Дем'яненко І.В. Особливості дивідендної політики підприємств на ринках капіталів, що розвиваються / І.В. Дем'яненко, О.В. Лисен-

ко // Формування ринкових відносин в Україні: Зб. наук. праць. – К.: НДЕІ, 2015. – Вип. 6 (169). – С. 121–126.

12. Петленко Ю.В. Удосконалення структури капіталу компанії як умова підвищення її капіталізації / Ю.В. Петленко, Г.В. Решетова // Фінанси України. – 2012. – №3. – С. 102–109.

УДК 336.368

Л.В. ШІРІНЯН,

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, факультет обліку, фінансів та підприємницької діяльності, Національний університет харчових технологій

Актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку України в сучасних умовах

У роботі визначено інструменти фінансового регулювання страхового ринку. Систематизовано і поставлено у відповідність інститути, що здійснюють фінансове регулювання страхового ринку за допомогою наведених інструментів. Виконано оцінку сучасного стану державного регулювання страхового ринку, наведено переваги і недоліки такого регулювання. Розкрито актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку України.

Ключові слова: страховий ринок, інструменти фінансового регулювання, суб'єкти регулювання, переваги і недоліки, актуальні проблеми фінансового регулювання.

Л.В. ШИРИНЯН,

д.э.н., профессор, заведующий кафедрой финансов, факультет учета, финансов и предпринимательской деятельности, Национальный университет пищевых технологий,

Актуальные проблемы финансового регулирования страхового рынка Украины в современных условиях

В работе определены инструменты финансового регулирования страхового рынка. Систематизированы и поставлены в соответствие институты, осуществляющие финансовое регулирование страхового рынка с помощью названных инструментов. Выполнена оценка современного состояния государственного регулирования страхового рынка, приведены преимущества и недостатки такого регулирования. Раскрыты актуальные проблемы финансового регулирования страхового рынка Украины.

Ключевые слова: страховой рынок, инструменты финансового регулирования, субъекты регулирования, преимущества и недостатки, актуальные проблемы финансового регулирования.

L. SHIRINYAN,

Ph D habil., doctor of economic sciences, professor and Head of Department of Finance, Faculty of Accounting, Finance and Business Activities, National University of Food Technologies

Topical problems of the financial regulation of the insurance market of Ukraine in modern conditions

The paper identifies the tools of the financial regulation of the insurance market. It is systematized the institutions that carry out the financial regulation of the insurance market due to mentioned tools. The assessment of the current state of the state regulation of the insurance market is executed. The advantages and disadvantages of such a regulation are resulted. The topical issues of the financial regulation of the insurance market of Ukraine are exposed.

Keywords: insurance market, the tools of financial regulation, the regulation agent, advantages and disadvantages, topical problems of the financial regulation.

Постановка проблеми. Потреба у фінансовому регулюванні страхового ринку зумовлена необхідністю забезпечення надійності страхування і високим ступенем відповідальності учасників страхового ринку за соціально-економічні наслідки діяльності. Саме тому виокремлення важливих нерозв'язаних проблем фінансового регулювання страхового ринку України стає актуальним завданням не лише для науковців, а й для практиків страхової справи, представників державних органів регулювання і самоврядних інституцій.

З позиції сучасної фінансової науки фінансове регулювання страхового ринку розглядається як цілеспрямоване і послідовне застосування суб'єктом регулювання обов'язкових для виконання учасниками страхового ринку норм і правил, способів, форм і методів дії на економічні процеси, що мають

місце на страховому ринку, на діяльність учасників страхового ринку та їх взаємовідносини за допомогою інструментів фінансового регулювання з метою фінансового забезпечення страхового захисту майнових інтересів фізичних і юридичних осіб, перерозподілу фінансових ресурсів серед учасників страхового ринку [1]. Таке визначення містить поняття «інструменти фінансового регулювання», фактичне застосування яких приводить до перерозподілу грошових коштів і фінансових ресурсів між учасниками страхового ринку. Отже, виникає потреба, по-перше, дати перелік таких інструментів, по-друге, визначити ступінь ефективності застосування відповідного інструменту, по-третє, виявити актуальні проблеми фінансового регулювання, що пов'язані з інструментами фінансового регулювання страхового ринку.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідження окресленого питання вітчизняними фахівцями були спрямовані переважно на розгляд страхового законодавства, моделей державного регулювання і ролі регулюючих органів. Це, насамперед, праці В.Г. Баранової [2], А.В. Василенко [3], О.О. Гаманкової [4], О.В. Козьменко [5], В.Й. Плиси [6], В.М. Фурмана [7], Л.В. Шірінян [1], Т.В. Яворської [8] та інших. Віддаючи належне науковому доробку вчених, можна резюмувати відсутність єдності у визначенні суті, функцій, форм і напрямів фінансового регулювання як економіки загалом, так і фінансового регулювання страхового ринку зокрема. Дотепер не сформульований повний перелік нерозв'язаних проблем фінансового регулювання страхового ринку України, залишаються не розробленими повною мірою питання недостатньої кількості та ефективності інструментів фінансового регулювання страхового ринку.

Мета статті – визначити актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку України, систематизувати інструменти фінансового регулювання страхового ринку в сучасних умовах трансформації економіки і поставити у відповідність до суб'єктів, що здійснюють таке регулювання.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо спочатку місце страхового ринку в теперішньому розподілі ринків в Україні. З одного боку, страховий ринок є складовою частиною фінансового ринку, тому можна умовно виокремити два рівні – внутрішній, тобто безпосередньо пов'язаний зі страховим ринком та його головними учасниками, та зовнішній, що охоплює фінансовий та інші ринки. На внутрішньому рівні відбувається фінансове регулювання і саморегулювання відповідними суб'єктами – учасниками ринку. З таких позицій виникає потреба у визначенні потенційних учасників, що можуть здійснювати фінансове регулювання на такому рівні.

Безпосередньо страховий ринок України на сучасному етапі розвитку складається із сукупності таких учасників: 1) страховиків, що здійснюють страхування, 2) страхових посередників (агентів, брокерів) і страховиків, що беруть участь у страхуванні (перестраховальників, товариств взаємного страхування), 3) покупців страхової послуги (страхувальників, юридичних осіб, фізичних осіб), 4) професійних оцінювачів ризиків і збитків (андерайтерів, сюрвейерів, аджастерів, диспашерів, аварійних комісарів), 5) об'єднань страховиків, страхувальників, 6) органів регулювання і контролю за діяльністю учасників ринку. Така структура страхового ринку України пояснює, на кого саме може діяти регулювання, що є об'єктом і хто є суб'єктами регулювання. Всі зазначені суб'єкти страхового ринку взаємодіють між собою та потенційно можуть здійснювати фінансове регулювання залежно від наявних намірів, мотивації, відповідних повноважень. Основним суб'єктом регулювання поки що залишаються державні уповноважені органи регулювання і нагляду. Указом Президента України від 23 листопада 2011 року №1070/2011 було створено Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [9]. Наразі обговорюється питання реорганізації або ліквідації такої комісії.

Після останніх революційних перетворень в Україні посилено роль громадських організацій і самоврядних інституцій у житті суспільства. З цих позицій іншими інститутами–регуляторами, що можуть здійснювати фінансове регулювання і особливо са-

морегулювання на страховому ринку України є такі самоврядні організації: Українська федерація ubezpieчення, Ліга страхових організацій України, Харківський Союз страховиків, Моторне (транспортне) страхове бюро України, Авіаційне страхове бюро, Морське страхове бюро, Ядерний страховий пул, Асоціація страхувальників України та ін. [10, 11].

Розвиток ринкових відносин посилює інтеграційні процеси, скасовує територіальні бар'єри, залучає національний страховий ринок у світовий. Прикладом такої інтеграції може слугувати створення міжнародного регіонального страхового ринку – загальноєвропейського страхового ринку країн – членів ЄС. Тому можна говорити не лише про рівні, а про види зовнішнього регулювання: світове регулювання страхового ринку, внутрішньодержавне регулювання страхового ринку з боку інших ринків тощо (див. рис.). Найбільша кількість законодавчих норм регулювання встановлюється державою і тому державне регулювання страхового ринку є основним. Саме цим пояснюється той факт, що дослідження вітчизняних науковців переважно спрямовані на аналіз проблем державного регулювання страхового ринку. Таким чином, нами визначено перелік основних суб'єктів фінансового регулювання.

Визначимо перелік інструментів, за допомогою яких можливе здійснення фінансового регулювання страхового ринку, тобто може відбуватися перерозподіл фінансових ресурсів між учасниками. Проведена нами систематизація досліджень дає змогу визначити інструменти фінансового регулювання страхового ринку і надати його в такому переліку: 1) податки; 2) платежі у фонди цільового призначення і резерви запобіжних заходів; 3) кредити; 4) податкові та інші стимули; 5) державні інвестиції, субсидії, дотації та цільова допомога; 6) штрафи і санкції, заборони, приписи; 7) квоти; 8) валютний курс; 9) нормативи платоспроможності; 10) нормативи інвестування коштів страхових резервів; 11) нормативи формування страхових резервів; 12) норматив витрат на ведення справи; 13) нормативи щодо перестраховання; 14) нормативні показники концентрації і конкуренції на страховому ринку; 15) нормативи конкурентоспроможності страхового ринку; 16) умови і принципи формування доходів, нагромаджень і фондів на страховому ринку; 17) умови і принципи фінансування і кредитування; 18) тарифи страхування; 19) умови і нормативи обов'язкового і загальнообов'язкового страхування; 20) види фінансових продуктів і грошових документів у вигляді контракту, кредитної угоди, контракту лізингу та факторингу, депозитної угоди і вкладу, цінних паперів (акції, облігації, сертифікати) із зазначенням відсотків, дивідендів; 21) умови і правила страхування і мікрострахування; 22) норми капіталізації та норми статутного капіталу; 23) регламентація процедури банкрутства страхових компаній. У наведеному переліку поряд з відомими є й нові інструменти фінансового регулювання страхового ринку: пункти 14, 15, 21, 22, 23.

Перейдемо до суб'єктів, що здійснюють фінансове регулювання страхового ринку за допомогою зазначених вище інструментів (табл. 1). Основним органом, який здійснює фінансове регулювання страхового ринку, є Кабінет Міністрів України (12 інструментів). Нацкомфінпослуг переважно виконує роль посередника–контролера на страховому ринку (4 інструменти).

Рівні та види регулювання страхового ринку

Вектор показує напрям впливу зовнішнього регулювання. Систематизовано і побудовано автором.

Таблиця 1. Відповідність суб'єктів, що здійснюють фінансове регулювання страхового ринку України, інструментам такого регулювання

Суб'єкт регулювання	Інструменти фінансового регулювання страхового ринку
Кабінет Міністрів України	нормативи платоспроможності; нормативи інвестування коштів страхових резервів; нормативи формування страхових резервів; норматив витрат на ведення справи за обов'язковими видами страхування; квоти і нормативи щодо перестраховування; умови і принципи формування доходів та нагромаджень на страховому ринку; тарифи страхування за обов'язковими видами страхування; умови і правила страхування, умови і правила обов'язкового і загальнообов'язкового страхування; розмір плати за видачу ліцензій; норми капіталізації та статутного капіталу; державні інвестиції, субсидії, дотації і цільова допомога
Нацкомфінпослуг	штрафи і санкції, заборони, приписи; умови і принципи фінансування та кредитування (за погодженням з Національним банком України); норми платежів у резерви попереджувальних заходів; регламентація процедури банкрутства страховиків
Державна фіскальна служба України (ДФСУ)	податки; штрафи і санкції, заборони, приписи; податкові й інші стимули
Антимонопольний комітет України	нормативні показники концентрації і конкуренції страховиків на ринку; штрафи і санкції, заборони та приписи
Національний банк України (НБУ)	кредити, валютний курс
Самоврядні об'єднання страховиків	платежі у фонди і резерви цільового призначення; норми платежів у резерви попереджувальних заходів (на рівні об'єднання)
Страховик	норматив витрат на ведення справи за добровільними видами страхування; тарифи страхування за добровільними видами страхування; платежі у фонди і резерви цільового призначення
Поки що не визначено	страхові платежі в державні фонди цільового призначення
	нормативи конкурентоспроможності страхового ринку
	умови і правила мікрострахування

Розроблено автором. Останнім часом повноваження НБУ і ДФСУ переглядаються.

Дослідження сучасної системи державного регулювання національного страхового ринку виявляє як його переваги, так і певні недоліки. Серед позитивних результатів можна виділити такі: формування національної системи іпотечно-го кредитування і розвиток різних ринків фінансових послуг; збільшення кількості суб'єктів господарської діяльності й об'єктів страхування; підвищення рівня платоспроможності страховиків; законодавчі зміни до чинних норм страхування, розробка нових правил аграрного й обов'язкового стра-

хування; зростання рівня капіталізації страховиків і страхових гарантій.

З іншого боку, страховий ринок України поки що не став фактором стабільності, його розвиток відстає від тенденцій світових страхових ринків. Серед проблем вітчизняного страхового ринку, які наразі потребують розв'язання і привертають особливу увагу є такі: недосконалий обсяг повноважень Нацкомфінпослуг у частині застосування економічних санкцій; недостатність довгострокових фінансових інструментів для інвестування коштів;

Таблиця 2. Актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку України

Інструменти фінансового регулювання	Виявлена проблема фінансового регулювання
Нормативи платоспроможності, норми капіталізації	Неадаптованість нормативних актів до вимог ЄС
Нормативи інвестування коштів страхових резервів	Недостатність фінансових інструментів, державних і похідних цінних паперів для інвестування коштів; низький рівень інвестицій у реальну економіку, у державні цінні папери і банки
Нормативні показники конкурентоспроможності страхового ринку	Відсутність методології комплексної оцінки конкурентоспроможності страхового ринку; ризик монополізації ринку страхування життя
Норми капіталізації та статутного капіталу	Велика частка страховиків з малим розміром активів; невизначеність верхньої межі капіталізації; вплив інфляції на мінімальний розмір капіталу
Умови і правила страхування і мікрострахування	Відсутність фінансового забезпечення і програм страхування для незаможних верств населення; недостатня підтримка розвитку соціально значущих видів страхування
Податки; податкові й інші стимули	Недосконалість податкового регулювання діяльності страхових компаній; низька податкова віддача; використання страхового ринку для ухилення від оподаткування та відпливу коштів за кордон
Платежі у фонди цільового призначення і резерви попереджувальних заходів; державні інвестиції, субсидії, дотації і цільова допомога	Законодавча нерегульованість «резерву попереджувальних заходів» в переліку резервів страховика; недієвість превентивної функції страхування
Нормативи формування страхових резервів	Нерозвиненість превентивної функції страхового ринку
Нормативи платоспроможності	Недосконалість фінансового аудиту
Кредити; умови і принципи фінансування і кредитування	Низька динаміка іпотечного страхування; нерозвиненість іпотечного кредитування під заставу полісів страхування життя
Штрафи і санкції, заборони і приписи	Недостатній обсяг повноважень Нацкомфінпослуг у частині застосування санкцій щодо порушення страхового законодавства
Нормативні показники концентрації і конкуренції на страховому ринку	Недосконалість і неадаптованість нормативних актів до вимог в країнах ЄС
Нормативи платоспроможності страховиків	
Нормативи щодо перестрахування	Відплив коштів вітчизняного страхового ринку на іноземні ринки
Нормативи формування страхових резервів	Недосконалі методика управління активами, якими представлено кошти страхових резервів
Умови і принципи формування доходів, нагромаджень і фондів на страховому ринку	Невелика частка обсягів страхування у валовому внутрішньому продукті; зосередження вітчизняної страхової діяльності переважно на майновому страхуванні юридичних осіб
Тарифи за обов'язковими видами страхування	Відсутність диференціації тарифу залежно від рівня травматизму на підприємстві
Тарифи за добровільними видами страхування	Недобросовісна конкуренція (демпінг) щодо тарифікації окремих видів страхових послуг; заборона централізованого регулювання; завищені тарифи з метою ухилення від оподаткування
Умови і правила страхування	Нерозвиненість страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення, медичного страхування, страхування екологічних та катастрофічних ризиків
Умови і правила обов'язкового і загальнообов'язкового страхування	Неоптимальний перелік обов'язкових видів страхування; недосконалість соціального страхування; не оптимальність повноважень Моторного транспортного страхового бюро щодо умов, яким мають відповідати страховики, що здійснюють обов'язкове страхування відповідальності власників транспортних засобів
Регламентация процедури банкрутства страховиків	Недосконалість захисту прав споживачів у зв'язку з недостатнім розвитком страхових гарантій

Проаналізовано і систематизовано автором.

недосконале саморегулювання на страховому ринку України; слабе регулювання в частині обов'язкового медичного страхування; нерозвиненість страхування життя, недержавного пенсійного забезпечення; значна кількість обов'язкових видів страхування; велика частка страхових компаній із низьким рівнем капіталізації; неефективне оподаткування страховиків та відплив коштів за кордон; нерозвиненість превентивної функції страхового ринку; недобросовісна конкуренція (демпінг) учасників ринку щодо тарифікації окремих видів послуг.

Визначимо актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку України в сучасних умовах (табл. 2). Серед проблемних питань можна виокремити: відсутність уніфікованих підходів; неадаптованість нормативних актів до вимог ЄС; здійснення переважно методів регулювання, спрямованих на діяльність страховиків, а не на страхового ринку загалом; недостатня підтримка соціально значущих видів страхування; недосконалі система податкового регулювання і пруденційного нагляду.

Висновки

У дослідженні виконано систематизацію і поставлено у відповідність до інститутів, що здійснюють фінансове регулювання страхового ринку, інструменти фінансового регулювання. Основним державним органом, що здійснює фінансове регулювання страхового ринку, є Кабінет Міністрів України (близько половини інструментів фінансового регулювання). В роботі визначено переваги і недоліки державного фінансового регулювання страхового ринку.

Визначено актуальні проблеми фінансового регулювання страхового ринку, загальна кількість яких становить близько 21 проблеми, серед яких: недостатність фінансових інструментів; відсутність фінансового забезпечення і програм страхування для незаможних верств населення; недосконала система податкового регулювання діяльності страхових компаній; занепад превентивної функції страхування, відсутність платежів у фонди цільового призначення.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на розробку концепції та механізму фінансового регулювання і розвитку страхового ринку України в сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Шірінян Л.В. Фінансове регулювання страхового ринку України: проблеми теорії та практики: монографія / Л.В. Шірінян. – Наукове видання. – К.: Видавництво «Центр Ученої Літератури», 2014. – 458 с.
 2. Баранова В.Г. Проблеми функціонування страхової системи України в умовах фінансової кризи / В.Г. Баранова // Економіст. – 2009. – №11. – С. 21–23.

3. Василенко А.В. Генезис державного регулювання страхового ринку України в контексті зарубіжного досвіду / А.В. Василенко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №82 (62). – С. 14–22.
 4. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика: монографія / О.О. Гаманкова. – Київ: КНЕУ, 2009. – 283 с.
 5. Козьменко О.В. Страховий ринок України в контексті сталого розвитку / О.В. Козьменко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 350 с.
 6. Плиса В.Й. Модель державного регулювання страхового ринку в Україні / В.Й. Плиса // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20. – 10. – С. 209–215.
 7. Фурман В.М. Державне регулювання страхового ринку як чинник стратегічного розвитку / В.М. Фурман // Економіка і прогнозування. – 2005. – №3. – С. 114–126.
 8. Яворська Т.В. Державне регулювання страхового підприємства в Україні: монографія / Т.В. Яворська. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2012. – 420 с.
 9. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг: Положення, затверджене Указом Президента України від 23.11.2011 №1070/2011. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1070/2011>
 10. Моторне (транспортне) страхове бюро України. – Офіційний сайт. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mtsbu.kiev.ua/>
 11. Асоціація «Українська федерація ubezpieczenia». – Офіційний сайт. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ufu.org.ua/ua>

УДК: 351

Л.Г. ШИМОРГУН,

д.е.н, професор, професор кафедри менеджменту та економіки, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, М.Р. КОВАЛЬСЬКИЙ,

к.н. з державного управління, доцент кафедри туризму та загальнонаукових дисциплін, Київський славістичний університет

Державне управління землями рекреаційного призначення та його соціально-культурне значення

Стаття присвячена актуальним питанням у сфері державного управління використання земель рекреаційного призначення. Автором було виявлено проблематику сучасних теорій та методів контролю у сфері державного регулювання використання земель рекреаційного призначення, проблему управління розмежуванням земель рекреаційного призначення та інших категорій земель, зроблено аналіз останніх наукових досліджень, способів та методів управління розмежуванням земель рекреаційного призначення й інших категорій земель України. У статті було вказано на найважливіші напрямки сучасного державного управління в даній сфері, специфіку управління землями рекреаційного призначення, виділено необхідність розробки заходів щодо поліпшення сучасного рівня державного управління і контролю, запровадження яких дозволить розв'язати наявні проблеми нерационального використання земельного фонду України в цілому та забезпечить збереження навколишнього природного середовища. Виходячи із законодавства про рекреаційну діяльність виділено загальний і спеціальний правовий режим земель рекреаційного призначення, складники державного управління використання і охороною земель рекреаційного призначення. Розгляд питань державного управління розмежуванням земель рекреаційного призначення дав змогу підкреслити особливу цінність земель рекреаційного призначення для суспільства; винайти пріоритетні завдання, вирішення яких дасть змогу досягти сталого розвитку у землекористуванні. Також було зроблено висновок про існування особливого, не притаманного іншим категоріям земель, методу охорони земель рекреаційного призначення, визначений чинним земельним законодавством України. Було виокремлено поняття державного управління розмежуванням земель рекреаційного призначення від поняття державного управління в цілому та ряд інших питань у сфері державного управління розмежування земель рекреаційного призначення та інших категорій земель, що були мало досліджені раніше, зокрема основні складники державного управління використанням, охороною земель рекреаційного призначення в Україні, а також доведено необхідність термінового вдосконалення правової та законодавчої бази державного розмежування земель рекреаційного призначення та інших категорій земель.

Ключові слова: державне управління, землі рекреаційного призначення, режим управління землями, охорона земель, розмежування земель, охорона навколишнього середовища, раціональне використання земель.